

УДК 008

Самчук Роман**ПОСТМОДЕРНІ ВИМІРИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

У наш час проблема ідентичності є однією з найбільш актуальних проблем для філософів, соціологів, психологів, культурологів. Зміни, які відбуваються, свідчать про необхідність нового звернення до проблеми людини, до осмислення її буття у нових реаліях.

Однією з тенденцій розвитку сучасного світу є трансформація традиційних гендерних відносин. Нині відбувається своєрідна еволюція гендерних ролей, внаслідок чого змінюється гендерна культура, а з нею уявлення про чоловіка та жінку, їх характер, сферу діяльності та призначення [1, с. 144]. Відтак у ситуації сучасних соціокультурних перетворень гендерні дослідження набувають все більшої популярності. У цьому випадку ми зупинимось на гендерній ідентичності. Інтерес до неї пояснюється небувалими змінами традиційного (патріархального) гендерного ладу. Актуальність звернення до гендерної проблематики посилюється також тим, що: «Гендер є однією з характеристик, які найбільш повно розкривають сутність індивіда в соціумі, а гендерна самоідентифікація зачіпає найглибші пласти особистості і є найважливішим аспектом її формування [2, с. 154].

Зауважимо, що зміна гендерного ладу, яка лежить в основі сучасних метаморфоз гендерної ідентичності, була зумовлена трансформацією культурної парадигми під час переходу від модерну до постмодерну, одним з аспектів чого було переосмислення таких параметрів людського буття, як суб'єктивність, ідентичність, стать. Таким чином, на зміну традиційному гендерному ладу, який можна відобразити в дихотомії чоловіче/жіноче, приходять «постмодерне» уявлення про гендер, яке передбачає наявність різних типів маскулітності та фемінності, які вже не зводяться лише до сексуальної орієнтації. Е. Гідденс визначив це нове явище терміном «пластична сексуальність» [3, с. 224].

Отже, в межах постмодерного дискурсу відбувається перегляд традиційного розуміння гендерних відносин у рамках дихотомій та протиставлень. Основним напрямом, у якому відбувалися зміни традиційного гендерного ладу, була емансипація жінок. Стосовно цього Г. Вілс зазначає: «За останні 40 років статус жінок змінився так, як він не змінювався за останні чотири століття. Жодна зміна не зачепила так глибоко соціальну сферу. Змінилися ставлення дружини до чоловіка, матері до дитини, жінок до жінок. Цього достатньо, щоб вважати цей період революційним, який звільнив ресурси половини людської раси» [4, с. 170].

Щодо цього О. Гомілко зазначає, що однією з місій, яку виконав постмодерний рух у сучасній філософії, є деструкція «фаломаскуліно-лого...центричності» (Ж. Деріда). У контексті чого разом із літературною «смертю автора» у мисленні ХХ ст. набула сили «смерть (метафізичного) суб'єкта», яка позначає переорієнтацію філософської уваги з дорослої чоловічої істоти як універсального репрезентанта людської особи взагалі на інші іпостасі: жінку, дитину, літню людину [5, с. 254]. А І. Кон звертає увагу на такий факт: «У доіндустріальному та індустріальному суспільстві «війна статей» йшла на індивідуальному рівні, але соціальні рамки цього суперництва були жорстко фіксовані. Чоловіки і жінки повинні були «підкорювати» і «завойовувати» один одного, використовуючи для цього століттями відпрацьовані гендерно-специфічні прийоми і методи, але порівняно рідко конкурували один з одним на макросоціальному рівні. Суперником чоловіка був інший чоловік, а суперницею жінки – інша жінка. Сьогодні в широкому спектрі суспільних відносин і діяльностей чоловіки і жінки відкрито конкурують один з одним» [6, с. 27].

Наслідками таких змін стало те, що чоловіки почали втрачати свої домінуючі позиції. Цей процес ознаменувався низкою світоглядних трансформацій: їм прийшлося ділитися з жінками своїми владними та політичними привілеями. Однак не цей чинник найбільше бентежить чоловіків: їм дедалі більше приходиться займатися тим, що ще зовсім недавно вважалося суто жіночою справою: виховувати дітей, хатніми справами. Внаслідок чого відбувається не лише «вирівнювання» шлюбно-сімейних відносин, а й певна розгубленість, дезорієнтація прихильників патріархального гендерного ладу та зміна стереотипів, які формують гендерну ідентичність. Все це засвідчує кризу звичного гендер-

ного ладу та його ідеології, яка перестала відповідати зміненим соціально-економічним умовам. На думку І. Кона, трансформації охопили три головні макросоціальні осі: суспільний поділ праці, політичну владу і шлюбно-сімейні відносини. Своєю чергою, це зумовлює зміну гендерного ладу та стирання соціально-рольових відмінностей між чоловіками і жінками [6, с. 27]. Таке розмиття соціально-рольових відмінностей між чоловіками і жінками вчені пояснюють постмодерною тенденцією до розмиття традиційних метанаративів та деконструкції модерного світоустрою. Однак варто наголосити на тому, що цей процес зумовив трансформацію гендерної ідентичності як чоловіків, так і жінок. Чим було відкрито багато перспектив для розвитку людства та водночас поставлено багато питань, відповіді на які потрібно ще віднайти.

Зазначимо, що основною сучасною тенденцією зміни гендерного ладу, як це не парадоксально, стала боротьба фемінізму за «маскулінізацію» жінок. Прикладом емансипації та зміни гендерної ідентичності жінок може слугувати зміна основних пріоритетів та цінностей сучасної жінки. Так, зокрема жінки, коли характеризують сучасну жінку, оцінюють її інтелектуальні якості, вміння бути незалежною і цілеспрямованою. А це засвідчує те, що такі якості, як хазяйновитість, родинність, домовитість дедалі більше втрачають свої ще недавно домінуючі позиції. Ці факти, на думку В. Войченко, переконливо доводять, що в сучасному суспільстві відбувається переоцінка цінностей: жінка бере на себе не лише роль берегині сімейного вогнища, вона «переналаштовується» на чоловічу домінуючу поведінку, надає великого значення кар'єрному зростанню, перебирає на себе «чоловічі» обов'язки [7, с. 69].

Необхідно також звернути увагу на те, що рішучий, а подекуди й агресивний наступ фемінізму не міг не викликати зворотної реакції з боку чоловіків, яких не завжди влаштовує втрата домінуючого статусу з його перевагами. На цій хвилі наприкінці ХХ-го ст. на противагу «жіночому питанню» виникає «чоловіче питання». Адже, як влучно підкреслив І. Кон: «Появу організованого й ідеологічно оформленого жіночого руху чоловіки сприймають водночас як загрозу, інтелектуальний виклик і приклад для наслідування, що породжує потребу захищати свої власні групові інтереси» [8, с. 8]. Про актуалізацію питання маскуліності та «чоловічої» ідентичності свідчить поява низки чоловічих журна-

лів та спеціальних досліджень, у яких досліджувалися проблеми чоловіків зокрема маскулінності та ідентичності чоловіків.

Варто звернути увагу також і на те, що постмодерна активізація боротьби за права жінок у деяких питаннях перебирає міру. Внаслідок чого ідеї її adeptів часто переростають у гіпертрофовані форми: бажання отримати рівні права з чоловіками часто стає бажанням «стати чоловіком». Однак жінка біологічно та психологічно не є чоловіком, відтак закономірним постає висновок, що є деякі сфери, які варто залишити чоловікам, зважаючи на особливості їх фізіології та психології. Відповідно є сфери, в яких лідерство необхідно віддати жінкам. Проблема в цьому випадку полягає в хибному стереотипі, сформованому маскулінною культурою, що лише чоловік може бути успішним. Звідси випливає потреба у виробленні нормальної, адекватної кожній статі концепції успішності, яка б жодною мірою не вивищувала чи не принижувала жодну з них, а також у здоровій конкуренції між статями.

Підсумовуючи, варто зазначити, що наведені факти слугують підтвердженням того, що в наш час цілісний соціокультурний порядок поступається місцем множинності культурних систем, дані зміни зачепили і гендерний лад, який нині трансформується. Зміни, які відбулися в контексті цього процесу, мають як позитивні наслідки – дозволили подолати несправедливе ставлення до жінок та стати на шлях гендерного партнерства, так і негативні: деякі дослідники вважають, що нині відбувається процес стирання статевих відмінностей. У наслідок чого виникають такі явища, як андрогінія та маргіналізація особистості, які спричиняють розмивання гендерної ідентичності та ускладнюють самоідентифікацію особистості. Та найбільш важливою проблемою є те, що активна «маскулінізація» жінок загострює питання народження дітей, у якому роль жінки є значно більшою за роль чоловіка.

Література:

1. Антонова Н. В. Маргинальность как результат гендерной детерминации жизненного пространства человека / Н. В. Антонова // Вестник ЮУрГУ. (Сер. «Соц.-гум. науки»). – 2013. – Т. 13. – № 1. – С. 144–149.
2. Максимова О. Б. Гендерное измерение в современном социально-коммуникативном дискурсе: роль рекламы / О. Б. Максимова // Вестник РУДН (Сер. социология). – 2004 – № 1 (6). – С. 154–159.

3. Гредновская Е. В. Кризис гендерной идентичности в системе социально-философского знания: проблема поиска теоретического языка / Е. В. Гредновская // Вестник ЮУрГУ. (Сер. Соц.-гум. науки). – № 17 (72). – 2006. – С. 223–228.

4. Бондаренко Л. Ю. Роль женщины: от прошлого к настоящему / Л. Ю. Бондаренко // Общественные науки и современность. – 1996. – № 6. – С. 163–170.

5. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі / О. Гомілко. – К. : Наук. думка, 2001. – 340 с.

6. Кон И. С. Маскулинность в меняющемся мире / И. С. Кон // Вопросы философии. – 2000. № 5. – С. 25-35.

7. Войченко В. М. Отражение гендерных стереотипов в языке и культуре / В. М. Войченко // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. (Сер. 2, Языкозн). – 2009. – № 1 (9). – С. 64–70.

8. Кон І. Чоловіки, які змінюються у мінливому світі / І. Кон // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 7–48.